

گرو برد

جستاری پیرامون کارایی دیرین سنگ در بختیاری

حسین نوروزی

با همکاری

مهندس حسین نوروزی

خطیبه
انتشارات

سرشناسه : نوروزی، علی یار، ۱۳۴۰-

Noroozi, Aliyar

عنوان و نام پدیدآور: گرو برد (جستاری پیرامون کارایی دیرین سنگ در بختیاری) / نویسنده علی یار نوروزی با همکاری حسین نوروزی.

مشخصات نشر: اهواز: خط تیره، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۲۳۸ ص: مصور (بخشی رنگی)، جدول.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۶۹۹-۸-۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۰۵ - ۲۰۸.

موضوع: سنگ‌ها و صخره‌ها -- ایران -- فرهنگ عامه

موضوع: Rocks -- Iran -- Folklore

موضوع: سنگ نگارها -- ایران

موضوع: Petroglyphs -- Iran

موضوع: فرهنگ عامه -- ایران -- چهارمحال و بختیاری

موضوع: Folklore -- Iran -- Chaharmahal va Bakhtiari

موضوع: فرهنگ عامه -- ایران

موضوع: Folklore -- Iran

موضوع: بازی‌های با سنگ

موضوع: *Stone games

شناسه افزوده: نوروزی، حسین

رده بندی کنگره: QE۴۳۲

رده بندی دیویی: ۵۵۲

شماره کتابشناسی ملی: ۵۷۰۸۴۶۴

گرو برد (جستاری پیرامون کارایی دیرین سنگ در بختیاری)

مؤلف: علی یار نوروزی

طراح جلد و متن: آتلیه خط تیره

ناشر: انتشارات خط تیره

نوبت و سال چاپ: اول ۱۳۹۸

نظارت فنی چاپ: موسسه کیمیا هنرآپیر

صحافی، چاپ و لیتوگرافی: آذر نوین کویر

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۶۹۹-۸-۸

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۴۸۰۰۰ تومان

اهواز- خیابان شریعتی (سیمتری) - چهار راه زند- نبش دهبان (رازی) - مجتمع رازی - طبقه اول

انتشارات خط تیره - ۰۹۳۳۳۱۵۰۵۰۵ - ۰۶۱۳۲۹۲۷۰۴۴

www.khatetireh.com

تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پدیدآورنده می باشد.

نمایه گفتارها

۹.....	سخن آغازین
۱۳.....	راهنمای آوانگاری.....
۱۴.....	ریشه‌شناسی واژه ی کر و بُر
۲۱.....	نقش و اهمیت سنگ در ساخت تمدن بشری.....
۲۵.....	فصل اول - بُرد نماد ها.....
۲۷.....	نماد گرایی و تقدس گرایی سنگ ها (بر سر برد مقدس ها).....
۲۷.....	نماد چیست؟.....
۳۲.....	کوه های مقدس، اساطیری و نمادین.....
۳۶.....	کوه های مقدس و نمادین در ایران.....
۴۲.....	کوه ها و نقش آن ها در زندگی لرهای زاگرس نشین.....
۴۳.....	کوه های نمادین و اسطوره ای در اقلیم بختیاری.....
۵۸.....	نامگذاری هایی از ساختار کوه با گویش بختیاری.....
۶۱.....	نماد پردازی در سنگ های رنگی و زیورآلاتی و باور به خواص آنها.....
۷۵.....	سنگ های مقدس و آیینی در باورداشت برخی مردم بختیاری.....
۸۳.....	نمادها در سنگ قبر.....
۸۷.....	تصاویر و نقوش هندسی.....
۱۰۸.....	نماد شیر در جهان.....
۱۱۱.....	شیر مردان بختیاری در جدال با شیر.....
۱۱۴.....	نماد شیر در پرچم.....
۱۱۵.....	نماد شیر در آسمان.....
۱۲۰.....	برد شیر (شیر سنگی) بر قبر مردگان بختیاری.....

۱۲۷.....	فصل دوم- برد افزارها، برد نام ها، برد مَثَل ها.....
۱۲۹.....	برد افزارها.....
۱۳۸.....	مناطق و مکان هایی که در ساختار نام آنها واژه ی بُرد کاربرد دارد.....
۱۳۹.....	برد مَثَل ها.....
۱۴۵.....	فصل سوم - برد نگاره ها.....
۱۴۷.....	برد نگاره ها.....
۱۵۰.....	انواع برد نگاره ها (کتیبه ها).....
۱۵۱.....	کتیبه های آیینی.....
۱۷۱.....	توصیف وقایع تاریخی نگاری جنگ ها.....
۱۸۰.....	فرمان شاهان.....
۱۸۱.....	فصل چهارم - بُرد ری ها.....
۱۸۳.....	اهمیت بازی های حلی سنتی به عنوان بخشی از فرهنگ بومی.....
	شرح برخی از بازی های سنر و بومی مناطق بختیاری که در اجرای این بازی ها از سنگ
۱۸۹.....	استفاده می شود.....

سخن آغازین

در این جستار هدف، آشنایی با بخشی از کارافزارهای سنتی ساخته شده از سنگ، سنگ نمادها، سنگ نگاره های بازمانده دوران گذشته و نیز معرفی برخی از بازی های سنتی و محلی رایج در مناطق لر نشین به ویژه در اقلیم بختیاری که ابزار بازی آن بیشتر با سنگ است، بی شک موارد ذکر شده همه نمودی از عناصر فرهنگی بازمانده از مواریت گذشتگان است و ریشه در اصالت فرهنگ ما دارد. بنابراین شناخت بیشتر این عناصر فرهنگی، موجب پیوند بین هنرها و میراث های فرهنگی کم رنگ شده و یا گم گشته و فراموش شده ای است به ریشه در هویت فرهنگی ما دارد و طرح آنها لزوماً ارتباط مفیدی با نسل حال و آینده خواهد داشت. توجه ویژه به آنها و تلاش برای حفظ و نگهداری هنر و فرهنگ و نسلهای گذشته، نگاه زنده به آینده و پاسداشت فرهنگ و هنر و سنت پیشینیان است که حفظ دست آوردها آنها در زیر ساخت فرهنگی و توسعه و پیشرفت علمی آیندگان نقش بسزایی دارد. حفظ این مواریت فرهنگی حتی در زندگی نسل جدید و کاهش آسیب های اجتماعی تأثیرگذار است و فراموشی آن نیز نوعی آسیب اجتماعی است. هنرها و دست افزارهای پیشینیان هر چند هم ابتدایی و ساده باشند ولی این آثار از دست آوردهای فکری و فرهنگی انسان هستند و اندیشه و خرد انسان ها نیز در هر زمانی ارزش و اهمیت خاص خود را دارد؛ لذا فراموشی آنها در هر جامعه ای با توجه به هجوم تکنولوژی جدید، بی پایه و اساس کردن فرهنگ و تمدن آن جامعه ی است.

البته وقتی سخن از فرهنگ است مجموع عناصر مختلف تشکیل دهنده ی یک فرهنگ مانند: آداب و سنن، اعتقادات، زبان، آثار تاریخی، مواریت گذشتگان، ساخته های هنری، ورزشی و ... که همه در تعریف فرهنگ

می‌گنجد. از آنجا که هر عنصر فرهنگی در ارتباط با سایر عناصر از کارایی و اهمیت بیشتری برخوردار است. ممکن است در گذر زمان و تحولات اجتماعی و تغییرات گریز ناپذیر، محو شدن و فراموشی یک عنصر فرهنگی، دیگر عناصر فرهنگی را به تدریج تحت تأثیر و تهدید خود قرار دهد و کارآرایی آنها را نیز ضعیف یا مختل کند.

شوربختانه فرایند سیاسی و فرهنگی امروز ما بیشتر در راستای تجدید خواهی و تحول‌پوی جدید است و بیشتر ملاحظات مادی، اقتصادی و صنعتی را فراروی این سه ترسیم می‌نماید و تعهد چندانی در جهت پاسداشت دستاوردهای گذشتگان ندارد. ما، برابر فرهنگ و تکنولوژی کشورهای پیشرفته شیفته و خودباخته می‌شویم؛ اما برخی از عملکردهای خوب سیاستمداران و اندیشمندان آنان را سرمشق قرار نمی‌دهیم. وقوع جنگ‌های جهانی اول و دوم خطر از بین رفتن و غارت بسیاری از آثار تاریخی و هنری غرب را فراهم نمود؛ ولی دانشمندان و سیاستمداران اروپایی در تلاش بودند که چگونه بتوانند مانع از بین رفتن دستاوردهای انسانی خود شوند. اندیشمندانی همچون اندره مالرو در فرانسه تمام تلاش خود را برای این گذاشتند تا چگونه بتوانند با جابجایی و نقل و انتقال آثار هنری پیشینیان برای حفاظت و نگهداری آنها اقدام کنند. این تفکرات بود که موجب بوجود آمدن نهادهای مرجع‌هایی برای نگهداری آثار و اشیای هنری شد. علاوه بر سازمان یونسکو و کمیته در سازمان ملل، نهادی غیردولتی به نام «ایکوم» (شورای بین‌المللی موزه‌ها) در فرانسه حاصل این احساس تعهد و دوراندیشی برای و ایجاد فضای امن و پاسداشت از میراث‌های فرهنگی جامعه بود.

حفاظت و پاسداری از دستاوردهای گذشتگان تنها برای افتخار و مباهات به نیاکان و بالیدن به آنها نیست و نگهداری از آنها برای این نیست که گذشته خود را به رخ دیگران بکشیم. بلکه مستنداتی است برای زیرساخت بنیان و اساس ساختار کاخ فرهنگ آینده‌ی جامعه. تکنیک آفرینش آنها در جهت بهبود و تکامل ساختار اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و باروری فکری و

فرهنگی آینده‌ی آن جامعه است. بنابراین یکی از ضروریات حفظ آثار و اشیاء و دستاوردهای هنری و سنتی موزه است. الزام داشتن موزه برای هر منطقه نگرشی کهنه‌گرا نیست، بلکه نگاه به توسعه‌ی و پیشرفت آینده است. علاوه بر ضرورت موزه؛ اهل قلم و پژوهشگران فرهنگی نیز برای جمع‌آوری و ثبت و ضبط آثار و اندیشه‌ها و هنرهای پیشینیان به منظور پیشگیری از نابودی و فراموشی آنها وظایف بزرگی برعهده دارند تا از این طریق نسل‌های آینده را با فرهنگ گذشتگان آشنا سازند. به قول احمد محیط طباطبایی: «در قدیم گفته اند: آینده متعلق به کسی است که گذشته اش را می‌شناسد و بدون شناخت گذشته، درک درستی از آینده نیست» بنابراین عدم کارایی برخی از کارافزارهای سنتی پیشین در عصر حاضر با توجه به هجوم تکنولوژی جدید و جایگزینی انواع پیشرفته‌ی آن باعث از بین رفتن سازه‌های گذشته می‌شود. به طور کلی فراموشی تکنولوژی جدید باعث از بین رفتن بسیاری از دست‌آوردهای گذشته می‌شود. مثلاً؛ روی کردن نسل فعلی به بازی‌های جدید که میدان جهانی دارد و مواد حمایت فدراسیون‌ها و سازمان‌های جهانی و بین‌المللی است باعث شده که بازی محلی و سنتی در بین جوانان امروزی رنگ و رواجی نداشته باشد و به مرور نام و نشان آنها محو گردد. یا آثار باستانی، کتیبه‌ها و سنگ‌نگاره‌ها و اماکن تاریخی بازمانده در بسیاری از نقاط کشور که همه یادگار ارزشمندی از فرهنگ و تمدن پیشینیان است با قدرشناسی آن‌ها، مورد بی‌مهری و بی‌توجهی و گاهی سوءاستفاده قرار می‌گیرد و درست از آنها حفاظت و نگهداری نمی‌شود. چار تخریب و فرسایش و آسیب و گاهی دست‌برد می‌شود. شأن و اهمیت اشیاء، آثار دست‌ساخته‌ها و کارافزارهای سنتی و قدیمی و تعهد در نگهداشت آنها نباید به سنجش مادی و ارزش کاربردی امروزی آنها باشد؛ بلکه شأن این آثار به اهمیتی است که برای فرهنگ و تاریخ آن جامعه دارد و ارزش آن باید با درک و دریافت علمی و بینش و نگاه فرهنگی باشد. شاید یک نی لبک بازمانده از چوپانی در نزد کسی همان ارزشی را داشته باشد که دیگری در نگرش

خود به تخت روان زرین فلان پادشاه دارد. امید است که هم مردم و هم مسئولین، نسبت به آثار فرهنگی و هنری ارزشمند بازمانده از دوران گذشته عنایت خود را بیشتر معطوف نمایند.

این کتاب در چهارفصل تنظیم شده است. هر چند اساس و پایه ی جستار و پژوهش ها در چهارفصل بر محور سنگ است ولی هر فصل آن به موضوعی خاص در باره کاربرد و اهمیت سنگ ها پرداخته است. این پژوهش به کاربرد سنگ و اهمیت آن در تاریخ فرهنگ تمدن بشر از جهات و جایگاه مختلف اشاره شده است؛ گرچه اساس کار تکیه بر نقش و کاربرد سنگ در جامعه و فرهنگ بخیمان است؛ ولی تلاش کردیم در آغاز هر مبحثی ابتدا به طرح و توضیح جوانب کلی هر امر فرار تر از موضوع اصلی بپردازیم. در برخی موارد که توضیح مطلب منحصر در جامعه و فرهنگ بختیاری است، لازم دانستیم که برخی از شواهد و مستندات بگوش بختیاری باشد و سعی شده است برای سهولت خوانش، حروف واژه ها را اعراب گذاری یا به خط لاتین آوانگاری شود. انگیزه و هدف از آوردن برخی از اشعار و ابیات و مثل ها و نام ابزارها به گویش بختیاری این است که هم استنادات و شواهد محکم تری برای تحکم موضوع باشد و هم با یادآوری این عناصر زبانی کمکی به ثبت و ضبط و ماندگاری آن ها کرده باشیم تا به بونه ی فراموشی سپرده نشود؛ زیرا بخش عمده ای از هویت فرهنگی ماست.